

УДК 373.3.091.12.011.3 – 051

*Людмила Федорова, кандидат педагогічних наук,
старший викладач кафедри змісту й методики початкового навчання
ДВНЗ Криворізький державний педагогічний університет*

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ В КОНТЕКСТІ ПРАКТИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ

У статті зроблено спробу визначити особливості формування професійної компетентності вчителя початкової школи в процесі вивчення дисциплін професійного циклу шляхом застосування інноваційних технологій. Подано дифініційний аналіз поняття “компетентність”, визначено ключові, базові та соціально-предметні складові професійної компетентності. Акцентована увага на фундаментальній підготовці майбутнього вчителя шляхом надбання різних видів компетентностей, що відповідають рівню сучасної психолого-педагогічної думки.

***Ключові слова:** компетентність, педагогічна компетентність, професійна компетентність учителя.
Літ. 7.*

*Людмила Федорова, кандидат педагогических наук,
старший преподаватель кафедры содержания и методики начального обучения
ГВУЗ Криворожский государственный педагогический университет*

ОСОБЕННОСТИ ФОРМИРОВАНИЯ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ УЧИТЕЛЯ НАЧАЛЬНОЙ ШКОЛЫ В КОНТЕКСТЕ ПРАКТИЧЕСКОЙ ПОДГОТОВКИ

В статье сделана попытка определить особенности формирования профессиональной компетентности учителя начальной школы в процессе изучения дисциплин профессионального цикла путем применения инновационных технологий. Подано дифинициальный анализ понятия “компетентность”, определены ключевые, базовые и социально-предметные составляющие профессиональной компетентности. Акцентируется внимание на фундаментальной подготовке будущего учителя путем приобретения различных видов компетентностей, отвечающих уровню современной психолого-педагогической мысли.

***Ключевые слова:** компетентность, педагогическая компетентность, профессиональная компетентность учителя.*

*Lyudmyla Fedorova, Ph.D.(Pedagogy), Senior Lecturer of the Content and Methodology of the
Primary Education Department State Higher Education Institution
Kryviy Rih State Pedagogical University*

THE FEATURES OF FORMATION OF PROFESSIONAL COMPETENCE OF TEACHER OF PRIMARY SCHOOL IN THE CONTEXT OF THE PRACTICAL TRAINING

The article makes an attempt to determine the features of the formation of professional competence of primary school teacher during the studying process of subjects of the professional cycle by applying the innovative technologies. The author presents the definitional analysis of the term “competence”; and determines the key, basic and social and objective components of the professional competence: key components are necessary for performing any professional activity (an information and communication, social and labor; language, cultural, ability to learn); the basic components reflect the specific character of the pedagogical activity (an organizational, didactic components, the pedagogical thinking ability, cognitive and creative, psychological, estimate, consultative components and the life-long development ability; the social and objective components (a mastery level and the research competence development of teacher).

***Keywords:** a competence, the pedagogical competence, the professional competence of teacher.*

Постановка проблеми. Оновлення освіти потребує від педагогів вмiлого використання як традиційних, так й iнноваційних форм діяльності. Сучасна школа потребує сучасного учителя. Яким він має бути? Компетентна, оптимістична, гуманна, інтелігентна, креативна, творча особистість – таким має бути учитель теперішнього і майбутнього.

Дефінітивний аналіз понять “компетенція” і “компетентність” свiдчить про відсутність єдиних підходів до розуміння зазначених термінів.

Компетентність – набута у процесі навчання iнтегрована здатність особистості, яка складається із знань, досвіду, цінностей і ставлення, що можуть цілісно реалізуватися на практиці [3].

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ В КОНТЕКСТІ ПРАКТИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ

Поняття “компетентність” означає коло повноважень будь-якої посадової особи; володіння знаннями, досвідом у певній галузі [5, 289].

Професійна компетентність педагога – це особистісні можливості учителя, які дозволяють йому самостійно і ефективно реалізувати цілі педагогічного процесу.

Педагогічна компетентність – це система наукових знань, інтелектуальних і практичних умінь і навичок; загальної культури, особистісних якостей учителя, спроможного вирішувати психолого-педагогічні завдання.

Професійна компетентність – це мистецтво, яке повинно постійно удосконалюватися.

На думку Л. Гінзбурга, професійні компетентності діляться на:

- ключові – необхідні для виконання будь-якої професійної діяльності (інформаційно-комунікативні, соціально-трудова, мовні, культурні, здатність учитися);

- базові – відображають специфічний характер педагогічної діяльності (організаційний, дидактичний компоненти, здатність до педагогічного мислення, когнітивно-креативний, психологічний, оцінювальний, консультативний компоненти і здатність до розвитку впродовж усього життя);

- соціально-предметні компетентності (рівень володіння предметом і розвиток дослідницької компетентності учителя).

Аналіз основних досліджень. У роботах дослідників (В. Бондар, О. Бондаренко, Я. Кодлюк, А. Крамаренко, І. Зимня, О. Савченко, Дж. Равен) говориться, що професійна компетентність учителя – це сукупність ключових, базових і спеціальних компетентностей, що проявляються на професійно-діяльнісному, комунікативному й особистісному рівнях [1; 2; 4; 6; 7].

Оволодіння педагогічною майстерністю доступно кожному педагогові за умови цілеспрямованої роботи над собою. Воно формується на основі практичного досвіду. Але не будь-який досвід стає джерелом професійної майстерності. Таким джерелом є тільки праця, осмислена з точки зору її суті, цілей і технології діяльності.

Продиктований потребами сьогодення високий рівень вимог до освіти учнів початкових класів може бути реалізований тільки тоді, коли вчитель початкової школи буде високопрофесійним, компетентним фахівцем у своїй галузі. Такий фахівець повинен не лише мати фундаментальну освітню підготовку і володіти професійними знаннями і вміннями, що відповідають рівню сучасної психолого-

педагогічної науки. Він повинен усвідомлювати цілі і значення своєї професійної праці в цілісній системі безперервної освіти, бути професійно мобільним, тобто гнучко реагувати на зміни соціальної ситуації розвитку школярів, опановувати нові психолого-педагогічні вимоги до педагогічного процесу і нові педагогічні технології. Це означає, що сучасний учитель початкових класів – це творчий суб’єкт педагогічної діяльності з високим рівнем мотиваційної здатності виконувати професійні ролі, оволодівати різними технологіями навчання і виховання учнів [1].

Основними серед них є: вимоги до особи вчителя як сучасного фахівця в області освіти; специфічні вимоги до педагога початкових класів як вчителя і вихователя дітей молодшого шкільного віку; система педагогічної та психологічної культури вчителя.

З точки зору першого напрямку виділяються дві складові – це компетентність і фундаментальність. Під компетентністю розуміються глибокі професійні знання і загальна ерудиція. Фундаментальність – це глибина знання наукових основ педагогічної діяльності.

Мета статті. Детальна характеристика професійної компетентності вчителя початкової школи і, у зв’язку з цим дослідження особливостей підготовки майбутніх вчителів початкових класів.

Виклад основного матеріалу. Професійна компетентність вчителя – інтеграційна система професійно-значимих особових властивостей, придбаних педагогом як в процесі загальної і спеціальної освіти, так і на основі практичного досвіду, що забезпечують високий рівень професійної педагогічної діяльності. Під високим рівнем професійної педагогічної діяльності розуміється її ефективність, що відповідає рівню сучасної науки і вимогам сьогодення.

Теоретичний аналіз психолого-педагогічної літератури дозволив виділити п’ять критеріїв професійної компетентності вчителя початкових класів: загальнокультурний критерій; загальнопрофесійний критерій; комунікативний критерій; особовий критерій; критерій саморозвитку і самоосвіти.

1. Загальнокультурний критерій. Фахівцеві в області освітньої діяльності потрібна хороша загальна освіта, він повинен мати широкі і глибокі знання в різноманітних областях.

Таким чином, виділяють три показники професійної компетентності вчителя за загальнокультурним критерієм: загальний кругозір; інформованість в області культурних новинок; культура мовлення.

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ В КОНТЕКСТІ ПРАКТИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ

2. Загальнопрофесійний критерій. Успішне навчання в початковій школі можливо тільки в тому випадку, якщо вчитель повно і глибоко володіє змістом учбових предметів на рівні сучасної науки, а також, якщо цей зміст відібраний вчителем в чіткій відповідності з поставленою метою.

Показниками педагогічної компетентності вчителя за загально професійним критерієм можна вважати: володіння змістом учбових дисциплін; володіння сучасними теоріями і технологіями навчання і виховання; знання і реальний облік чинників, що забезпечують успішність педагогічної діяльності.

3. Комунікативний критерій. Професія вчителя відноситься до групи професій в системі “Людина – людина”, тому центральною складовою педагогічної діяльності є спеціально організоване спілкування. Інтерес до світу дитинства, потреба в спілкуванні з дітьми є необхідною передумовою професійного самовизначення вчителя. Ця потреба часто проявляється в прагненні бути наставником малюків, передавати їм необхідний інтелектуальний і моральний досвід, у бажанні опікати і піклуватися про них. Адже дитина молодшого шкільного віку ще не завжди самостійна і самодостатня. Часто вчитель вимушений виступати в ролі “мами”, яка завжди прийде на допомогу в скрутну хвилину, підтримає розгубленого малюка, підкаже, як діяти в тій або іншій ситуації.

4. Особовий критерій. Якість професійної педагогічної діяльності, як і в будь-якій іншій діяльності, багато в чому визначається тими властивостями, які має фахівець, що виконує її. Для успішної праці педагогові необхідно володіти безліччю різноманітних особових властивостей і якостей. Можна згрупувати професійно значимі якості педагога за трьома підставами.

Три показники професійної компетентності вчителя за особовим критерієм: професійна спрямованість особи: особова зрілість і відповідальність, професійні ідеали, відданість обраній професії; наявність специфічних професійних властивостей: організованість, ініціативність, вимогливість, справедливість, гнучкість, інтелектуальна активність, креативність; наявність специфічних психофізіологічних властивостей: стійкість нервової системи, високий емоційно-вольовий тонус, хороша працездатність і витривалість до психоемоційних навантажень.

5. Критерій саморозвитку і самоосвіти. Професійний педагогічний потенціал вчителя не може бути сформований одного разу і назавжди [2].

Професійне вдосконалення в процесі

накопичення досвіду практичної діяльності повинне здійснюватися на основі критичного і вимогливого відношення педагога до себе і до своєї роботи. Постійне особове і професійне зростання в ідеалі виступає як невід’ємна риса професіоналізму вчителя.

Показниками професійної компетентності вчителя початкових класів за критерієм саморозвитку і самоосвіти можна вважати: самокритичність, вимогливість до себе; потреба в оновленні теоретичного і практичного досвіду педагогічної діяльності, схильність до інноваційної діяльності; дослідницький стиль діяльності.

Представлені критерії оцінки професійної компетентності вчителя початкових класів є одним з можливих підходів до аналізу проблеми педагогічного професіоналізму. Цей підхід не претендує на вичерпну повноту і глибину, але в той же час дозволяє розробляти основи для зручної і доступної діагностики професійної компетентності вчителя з опорою на розроблені показники по кожному з виділених критеріїв.

Задля цього необхідно знати педагогічну теорію, уміти застосовувати її в практичній діяльності. У контексті даної роботи формування компетентностей майбутнього вчителя початкової школи здійснюється у процесі застосування сучасної техніки роботи з папером “торцювання”.

Торцювання – один з видів паперового рукоділля. Цю техніку можна віднести і до способу аплікації, і до виду квілінгу. З допомогою торцювання можна створювати дивовижні об’ємні картини, мозаїки, панно, декоративні елементи інтер’єру. Ще маловідома, ця техніка дуже швидко знаходить нових шанувальників і завойовує популярність у світі рукоділля. Настільки стрімке зростання її популярності пояснюється незвичайним ефектом “пухнастості”, який дає торцювання і дуже легким способом виконання.

В основі цієї техніки – створення зображень предметів за допомогою об’ємних елементів з паперу. Об’ємний елемент торцювання називають “торцюванням” або “сторч”. Він являє собою стиснений у вигляді лійки або конуса шматочок м’якого паперу. Саме з таких елементів і створюється задуманий виріб. Кожна така “торцювочка”, як один мазок у створенні картини, як одна петелька у в’язанні або одна намистинка у бісероплетінні.

Торцювання – робота не складна, але кропітка. Вона вимагає не тільки посидючості, але й акуратності, уваги і певної спритності.

Для виконання виробів у цій техніці потрібен

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ В КОНТЕКСТІ ПРАКТИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ

мінімальний набір матеріалів та інструментів: папір, клей, ножиці і, так званий, “торцювальний” інструмент.

Папір для торцювання годиться не всякий. Зазвичай в цій техніці використовується гофрований папір або по-іншому креповий. Крім гофрованого паперу для торцювання підійдуть також звичайні паперові серветки. З гофрованого паперу виготовляють безпосередньо “торцювочки”. Ножиці і клей знадобляться для вирізання і приклеювання цих торцювочок на основі виробу.

В якості основи використовують досить різноманітні матеріали. “Опушить” гофрованим папером можна будь-яку поверхню, до якого цей папір приклеюється. Головним інструментом торцювання є – довга тонка паличка з тупим кінцем. На роль такого інструменту цілком може підійти олівець, стрижень або корпус від кулькової ручки, стержні від гелевих ручок.

Послідовність виконання:

Зі смужок гофрованого паперу наріжте на око квадрати зі стороною приблизно 1 см.

Намалюйте на щільному папері або картоні будь-який візерунок.

Нанесіть клей тонкою смужкою по контуру на велику ділянку візерунка.

Торець стержня (тупий кінець) поставте на квадратик.

Зімніть квадрат і прокатайте стержень між пальцями.

У вас вийде кольорова трубочка-торцювочка.

Поставте її на клей.

Вийміть стержень.

Кожну наступну торцювочку приклеюйте поруч з попередньою. Намагайтеся ставити торцювочки щільно одну до одної, щоб не залишалося проміжків.

Висновки. Таким чином, формування

професійної компетентності вчителя початкової школи в умовах модернізації педагогічної освіти в Україні, залежить від вдалого поєднання теорії та практики й схильності кожної особистості до інтелектуальної діяльності у процесі вивчення дисциплін професійного циклу.

1. Бондар В. Управління формуванням професійної компетентності вчителя // В. Бондар // Освіта і Управління. – 2006. – Т.9(№2). – С. 20 – 27.

2. Бондаренко О.В. Професійна компетентність вчителя початкових класів / Олена Володимирівна Бондаренко. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://bondarenko-olena.blogspot.ru/2014/05/blog-post_1919.html

3. Державний стандарт. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://pochclass.ucoz.ru/index/novij_derzhavnij_standart_pochatkovoji_osviti

4. Зимняя И.А. Ключевые компетентности как результативно-целевая основа компетентностного подхода в образовании / И.А. Зимняя. – М.: Исследовательский центр проблем качества подготовки специалистов, 2004. – 40 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://rc.edu.ru/rc/bologna/works/zimnaya_1_sod.pdf

5. Ожегов С.И. Словарь русского языка: 70000 слов / Под ред. Н.Ю. Шведовой. – 23-е изд., испр. – М.: Русский язык, 1990. – 917 с.

6. Равен Дж. Компетентность в современном обществе: выявление, развитие и реализация / Дж. Равен; [пер. с англ.]. – М., 2012. – 396 с.

7. Савченко О. Взаємозв'язок ключових і предметних компетентностей у контексті формування у молодших школярів уміння вчитися / О. Савченко // Імідж сучасного педагога. 2012. – №6. – С. 3 – 6.

Стаття надійшла до редакції 30.01.2017

“Гучний голос педагогів повинен лунати в палацах, подвір'ях і хатах, повинен сягати вух кожного, щоб якнайчастіше нагадувати, що в наших руках спочиває майбутнє суспільства і щастя дітей, щоб найчастіше нагадувати про відповідальність, яка є на нас за моральну цінність і щастя тих, хто буде після нас на арені життя”.

*Януш Корчак
польський лікар, педагог-новатор, письменник, публіцист*

“Для того щоб навчити іншого, потрібно більше розуму, ніж для того, щоб навчитися самому”.

*Мішель Екзем де Монтень
письменник, філософ, есеїст-мораліст*

